SAMARQAND DAVLAT

Amriyeva Zarina Zarifovna

chet tillari instituti

Roman-german tillari

fakulteti nemis tili yo'nalishi

2401- guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Pirimqulova Sadoqat

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlari: Solishtirma tahlil va rivojlanish yo‘nalishlari

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining asosiy xususiyatlari, o‘ziga xos jihatlari hamda rivojlanish yo‘nalishlari qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqotda ta’lim tizimlarining tuzilishi, boshqaruv mexanizmlari, kasbiy va oliy ta’limning tashkil etilishi, nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarning uyg‘unligi hamda ta’limning mehnat bozori bilan aloqadorligi yoritilgan. Germaniya ta’lim tizimining muhim jihatlaridan biri bo‘lgan dual ta’lim modeli va uning yoshlarni kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi o‘rni tahlil etilgan. Shuningdek, Germaniya tajribasining O‘zbekiston ta’lim tizimi uchun ahamiyati, mavjud imkoniyatlar va uni milliy sharoitga moslashtirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida ta’lim va ishlab chiqarish o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, amaliy ko‘nikmalarga yo‘naltirilgan ta’limni rivojlantirish hamda yoshlarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish O‘zbekiston ta’lim tizimini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlari sifatida asoslangan.

В данной статье проводится сравнительный анализ основных особенностей, специфических характеристик и направлений развития систем образования Узбекистана и Германии. В исследовании рассматриваются структура

образовательных систем, механизмы управления, организация профессионального и высшего образования, сочетание теоретических знаний и практических навыков, а также взаимосвязь образования с рынком труда. Проанализирована дуальная модель образования, являющаяся одной из важных особенностей системы образования Германии, и её роль в подготовке молодежи к профессиональной деятельности. Кроме того, рассмотрены значение немецкого опыта для системы образования Узбекистана, существующие возможности и вопросы адаптации данного опыта к национальным условиям. По результатам исследования обосновано, что укрепление сотрудничества между системой образования и производством, развитие практико-ориентированного обучения, а также повышение конкурентоспособности молодежи на рынке труда являются важными направлениями совершенствования системы образования Узбекистана.

This article provides a comparative analysis of the main features, specific characteristics, and development directions of the education systems of Uzbekistan and Germany. The study examines the structure of the education systems, governance mechanisms, the organization of vocational and higher education, the integration of theoretical knowledge and practical skills, as well as the relationship between education and the labor market. The dual education model, which is one of the important features of the German education system, and its role in preparing young people for professional activities are analyzed. In addition, the significance of German experience for the education system of Uzbekistan, existing opportunities, and the adaptation of this experience to national conditions are considered. The study substantiates that strengthening cooperation between education and industry, developing practice-oriented education, and increasing the competitiveness of young people in the labor market are important directions for improving the education system of Uzbekistan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston ta’lim tizimi, Germaniya ta’lim tizimi, qiyosiy tahlil, dual ta’lim, kasbiy ta’lim, oliy ta’lim, mehnat bozori, ta’lim islohotlari, amaliy ko‘nikmalar, inson kapitali.

Bugungi kunda ta’lim tizimi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ta’lim orqali jamiyatning intellektual salohiyati shakllantiriladi, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega malakali mutaxassislar tayyorlanadi hamda mamlakatning raqobatbardoshligi oshiriladi. Ilm-fan, texnologiya va innovatsiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarda amaliy kompetensiyalarni shakllantirish va ta’lim jarayonini mehnat bozori talablariga moslashtirish dolzarb vazifalardan biridir. Shu sababli ta’lim tizimini takomillashtirish har qanday davlatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida muhim o‘rin egallaydi.

Globallashuv jarayonlari dunyo mamlakatlari o‘rtasidagi iqtisodiy, ilmiy va ta’limiy aloqalarning kengayishiga olib kelmoqda. Natijada turli mamlakatlarning ta’lim tajribalarini o‘rganish va ularni qiyosiy tahlil qilishga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ta’lim tizimlarini taqqoslash orqali ularning samarali jihatlarini aniqlash, mavjud muammolarni baholash va ilg‘or tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish imkoniyati yuzaga keladi. Ayniqsa, O‘zbekistonda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro tajribadan samarali foydalanish jarayonida rivojlangan mamlakatlarning ta’lim modellari muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur jihatdan Germaniya ta’lim tizimi alohida qiziqish uyg‘otadi. Germaniya ta’limida nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalar bilan uyg‘unlashtirish, kasbiy ta’limni rivojlantirish hamda ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikka katta e’tibor qaratiladi. Ayniqsa, mamlakatda keng qo‘llaniladigan **dual ta’lim modeli** yoshlarning ta’lim olish jarayonida nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy tajriba

orttirishiga imkon beradi. Ushbu model ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy aloqani ta’minlash hamda yoshlarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning muhim mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli Germaniya tajribasini o‘rganish O‘zbekistonda ta’limni amaliyotga yo‘naltirish va yoshlarning bandligini ta’minlash nuqtai nazaridan muhimdir.

Biroq xorijiy tajribani o‘rganishda uni to‘liq ko‘chirish emas, balki mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy sharoiti, mehnat bozori, demografik xususiyatlari va ta’lim tizimining mavjud imkoniyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish muhim hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Germaniya ta’lim tizimining samarali jihatlarini aniqlash va ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlarini baholash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masaladir.

Mazkur maqolaning **maqsadi** O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining asosiy xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash hamda Germaniya tajribasidan O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirishda foydalanish imkoniyatlarini o‘rganishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi: O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining tuzilishi va boshqaruv xususiyatlarini o‘rganish; kasbiy va oliy ta’limning tashkil etilishini qiyoslash; nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarning o‘zaro uyg‘unligini tahlil qilish; ta’lim tizimlarining mehnat bozori bilan aloqadorligini aniqlash; Germaniyaning dual ta’lim modelining o‘ziga xos jihatlarini o‘rganish; shuningdek, Germaniya tajribasidan O‘zbekiston sharoitida foydalanish imkoniyatlari va rivojlanish istiqbollarini aniqlash.

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining tashkiliy tuzilishi

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlari o‘zining tashkiliy tuzilishi,

boshqaruv mexanizmlari, ta’lim bosqichlari va moliyalashtirish usullari bilan bir-biridan farq qiladi. Har ikki mamlakatda ta’lim shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash va iqtisodiyot ehtiyojlarini qondirishning muhim vositasi sifatida qaraladi. Shu bilan birga, ta’lim tizimining markazlashuv darajasi, kasbiy tayyorgarlikning tashkil etilishi va hududiy boshqaruv xususiyatlari bo‘yicha o‘ziga xos yondashuvlar mavjud. Mazkur farqlarni o‘rganish ikki mamlakat tajribasini qiyosiy baholash hamda O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish uchun samarali yo‘nalishlarni aniqlash imkonini beradi.

Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’lim

O‘zbekiston ta’lim tizimining dastlabki bosqichini maktabgacha ta’lim tashkil etadi. Ushbu bosqich bolalarning jismoniy, aqliy, ijtimoiy va nutqiy rivojlanishini ta’minlash, ularni maktab ta’limiga tayyorlash hamda boshlang‘ich bilim va ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Maktabgacha ta’limdan so‘ng bolalar umumiy o‘rta ta’lim tizimida o‘qishni davom ettiradilar. Umumiy o‘rta ta’limning asosiy vazifasi o‘quvchilarga fundamental bilimlarni berish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ijtimoiy hayotga tayyorlash va keyingi ta’lim bosqichini tanlash uchun zarur asos yaratishdan iborat.

O‘zbekistonda umumiy o‘rta ta’lim 11 yillik maktab ta’limini qamrab oladi. Ta’lim jarayoni davlat ta’lim standartlari, o‘quv dasturlari va tegishli normativ-huquqiy hujjatlar asosida tashkil etiladi. So‘nggi yillarda ta’lim mazmunini yangilash, o‘qitishning zamonaviy usullarini joriy etish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va o‘quvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, ta’lim sifati va infratuzilmasini yaxshilash, malakali pedagoglar bilan ta’minlash hamda shahar va qishloq maktablari o‘rtasidagi imkoniyatlar tafovutini kamaytirish muhim vazifalar bo‘lib qolmoqda.

Germaniyada maktabgacha ta’lim, asosan, bolalarni ijtimoiy rivojlantirish va maktabga tayyorlashga xizmat qiladi. Bolalar bog‘chalari va boshqa maktabgacha parvarish muassasalari faoliyatida bolalarning muloqot qobiliyati, mustaqilligi, ijodkorligi va ijtimoiy muhitga moslashuvini rivojlantirishga katta ahamiyat beriladi. Maktabgacha ta’limning tashkiliy xususiyatlari federal yerlar va mahalliy boshqaruv tizimiga qarab farqlanishi mumkin.

Germaniyada majburiy maktab ta’limi odatda olti yosh atrofida boshlanadi. Boshlang‘ich maktab (Grundschule) ko‘pchilik federal yerlarda to‘rt yil davom etadi, Berlin va Brandenburgda esa olti yilni tashkil etadi. Keyingi bosqichda o‘quvchilar turli turdagi umumiy yoki akademik yo‘nalishdagi maktablarda ta’limni davom ettirishi mumkin. Maktab turlarining tuzilishi, o‘quvchilarni yo‘naltirish mezonlari va o‘qish muddatlari federal yerlar bo‘yicha farq qiladi. Bu holat Germaniya ta’lim tizimining muhim xususiyati bo‘lgan hududiy vakolatlarning kengligi bilan izohlanadi.

Ikki mamlakatning maktab ta’limini taqqoslaganda, O‘zbekistonda yagona milliy ta’lim talablari va umumiy o‘quv dasturlarining muhim o‘rin tutishi, Germaniyada esa federal yerlarning ta’lim siyosatidagi vakolatlari kengligi ko‘zga tashlanadi. Germaniya tajribasida o‘quvchilarning qobiliyatlari va ta’lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda turli ta’lim yo‘nalishlarini shakllantirishga e’tibor beriladi. O‘zbekiston uchun ushbu tajribaning ahamiyati o‘quvchilarni erta va qat’iy ravishda turli guruhlarga ajratishdan ko‘ra, ularning individual qobiliyatlarini aniqlash, kasbiy qiziqishlarini rivojlantirish va ta’lim yo‘nalishini ongli tanlashiga ko‘maklashish imkoniyatlarini o‘rganishda namoyon bo‘ladi.

2. Professional va kasbiy ta’lim

Professional va kasbiy ta’lim iqtisodiyot tarmoqlari uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash, yoshlarning bandligini ta’minlash hamda mehnat bozorida talab qilinadigan kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston va Germaniya tajribasi ushbu bosqichning tashkil etilishi, ishlab chiqarish

bilan integratsiyasi va ta’lim natijalarini baholash mexanizmlari nuqtayi nazaridan alohida qiziqish uyg‘otadi.

O‘zbekistonda professional ta’lim tizimi turli kasb va mutaxassisliklar bo‘yicha amaliy hamda nazariy tayyorgarlikni ta’minlashga yo‘naltirilgan. Ushbu tizim doirasida kasb-hunar maktablari, kollejlar va texnikumlar kabi ta’lim tashkilotlari faoliyat yuritadi. Ularning faoliyati tegishli ta’lim dasturlari asosida tashkil etilib, o‘quvchilarga tanlangan kasb bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash imkonini beradi. Professional ta’limning samaradorligi, bir tomondan, ta’lim dasturlarining zamonaviyligi va moddiy-texnik bazaga, ikkinchi tomondan esa, ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlik darajasiga bog‘liq.

O‘zbekistonda professional ta’limni rivojlantirishning muhim yo‘nalishlaridan biri ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlashdir. Korxonalarda amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish, ishlab chiqarish amaliyotini takomillashtirish va o‘quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish bitiruvchilarning ishga joylashish imkoniyatlarini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, ayrim kasblar bo‘yicha zamonaviy uskunalar yetishmasligi, amaliyotning yetarli darajada tashkil etilmasligi va ish beruvchilarning ta’lim jarayonidagi ishtirokini kengaytirish zarurati kabi masalalar ham muhim hisoblanadi.

Germaniya professional ta’lim tizimining eng muhim xususiyatlaridan biri dual kasbiy ta’lim modelidir. Ushbu modelda o‘quvchi nazariy bilimlarni kasb-hunar maktabida (Berufsschule), amaliy ko‘nikmalarni esa korxona yoki boshqa ish beruvchi tashkilotda egallaydi. Ta’lim jarayonida davlat, ta’lim muassasalari, korxonalar va tegishli kasbiy palatalar o‘zaro hamkorlik qiladi. Natijada o‘quvchilar kasbiy bilimlarni real ish sharoitida qo‘llash, ishlab chiqarish jarayonlarini tushunish va kasbiy tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Germaniya modelining samarali jihatlaridan biri shundaki, kasbiy tayyorgarlik mehnat bozori ehtiyojlari bilan chambarchas bog‘langan. Korxonalar o‘quvchilarning

amaliy tayyorgarligida bevosita ishtirok etgani sababli, ta’lim mazmunini ishlab chiqarish talablariga moslashtirish imkoniyati kengayadi. Biroq ushbu modelning samarali ishlashi uchun korxonalarning yetarli tayyorgarligi, malakali ustozlar, amaliy o‘qitish uchun zarur sharoitlar va aniq belgilangan kasbiy standartlar talab etiladi.

O‘zbekiston uchun Germaniya tajribasining ahamiyati dual ta’lim elementlarini milliy sharoitga moslashtirishda namoyon bo‘ladi. Bunda korxonalar bilan uzoq muddatli hamkorlik shartnomalarini tuzish, o‘quvchilarning amaliy tayyorgarligini kuchaytirish, korxona ustozlarini ta’lim jarayoniga jalb etish va bitiruvchilarning bandligini muntazam tahlil qilish maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, Germaniya modelini to‘liq ko‘chirish emas, balki hududlarning iqtisodiy imkoniyatlari, korxonalar tarkibi va mahalliy mehnat bozori talablariga moslashtirish muhimdir.

3. Oliy ta’lim tizimi

Oliy ta’lim mamlakatning ilmiy salohiyatini rivojlantirish, yuqori malakali kadrlar tayyorlash, innovatsiyalarni yaratish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston va Germaniya oliy ta’lim tizimlari universitetlar faoliyati, ta’lim dasturlarining mazmuni, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro hamkorlikni tashkil etish xususiyatlari bilan farqlanadi.

O‘zbekistonda oliy ta’lim bakalavriat, magistratura va oliy ta’limdan keyingi ta’lim bosqichlarini qamrab oladi. Oliy ta’lim tashkilotlari turli sohalar bo‘yicha mutaxassislar tayyorlash bilan bir qatorda ilmiy tadqiqotlar olib borish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va mamlakatning ilmiy-texnologik rivojlanishiga hissa qo‘shishga xizmat qiladi. So‘nggi yillarda oliy ta’lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish, yangi ta’lim yo‘nalishlarini ochish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini rivojlantirishda ta’lim dasturlarining mehnat bozori talablariga muvofiqligi, bitiruvchilarning amaliy kompetensiyalari, ilmiy

tadqiqotlar samaradorligi va professor-o‘qituvchilarning kasbiy salohiyati muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish, universitetlar va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda talabalarni ilmiy loyihalarga jalb qilish oliy ta’lim sifatini oshirishning muhim shartlaridandir.

Germaniya oliy ta’lim tizimi universitetlar, amaliy fanlar universitetlari (Hochschulen für angewandte Wissenschaften, an’anaviy nomlanishda Fachhochschulen) va boshqa turdagi oliy ta’lim muassasalaridan tashkil topgan. Universitetlar, odatda, fundamental ilmiy tadqiqotlar va nazariy tayyorgarlikka katta e’tibor qaratsa, amaliy fanlar universitetlari kasbiy amaliyot, amaliy tadqiqotlar va korxonalar bilan hamkorlikka ko‘proq yo‘naltiriladi. Biroq bu farq mutlaq emas: har ikki turdagi muassasada ham ta’lim va ilmiy faoliyat olib borilishi mumkin.

Germaniya oliy ta’limining muhim xususiyatlaridan yana biri uning xalqaro akademik makonga integratsiyalashganidir. Ko‘plab oliy ta’lim dasturlari Yevropa oliy ta’lim hududining tamoyillariga muvofiq tashkil etilgan bo‘lib, talabalar va o‘qituvchilarning akademik mobilligini rivojlantirishga sharoit yaratadi. Shuningdek, universitetlar va korxonalar o‘rtasidagi hamkorlik amaliy tadqiqotlarni rivojlantirish, yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi.

Ikki mamlakat oliy ta’lim tizimini qiyoslash shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston uchun Germaniya tajribasining muhim jihatlari amaliyotga yo‘naltirilgan dasturlarni kengaytirish, ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarish o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash, xalqaro akademik almashinuvni rivojlantirish hamda oliy ta’lim muassasalarining sifatni ta’minlash mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat. Bunda universitetlarning ilmiy salohiyati, moliyaviy imkoniyatlari va hududiy iqtisodiyot bilan aloqalarini hisobga olish zarur.

4. Ta’limni boshqarish va moliyalashtirish xususiyatlari

Ta’lim tizimining samaradorligi nafaqat ta’lim dasturlari va pedagogik metodlarga, balki boshqaruv mexanizmlari, moliyaviy resurslarning taqsimlanishi va ta’lim muassasalarining mustaqillik darajasiga ham bog‘liq. O‘zbekiston va Germaniyaning davlat boshqaruvi tuzilishidagi farqlar ta’lim sohasida ham o‘z aksini topadi.

O‘zbekistonda ta’lim tizimini boshqarish tegishli davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi. Ular ta’lim siyosatini shakllantirish, normativ-huquqiy asoslarni ishlab chiqish, davlat ta’lim standartlarini belgilash, ta’lim sifatini nazorat qilish va tizimni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarni muvofiqlashtirishda ishtirok etadi. Ta’lim muassasalari faoliyati davlat siyosati, tegishli qonunchilik va belgilangan talablar asosida tashkil etiladi. Shu bilan birga, ta’lim muassasalarining tashkiliy va moliyaviy mustaqilligini kengaytirish, boshqaruvda shaffoflikni oshirish va natijalarga asoslangan baholash mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

O‘zbekistonda ta’limni moliyalashtirishda davlat budjeti muhim o‘rin tutadi. Bundan tashqari, qonunchilikda belgilangan tartibda to‘lov-kontrakt mablag‘lari, grantlar, xalqaro tashkilotlar ko‘magi, xususiy investitsiyalar va boshqa qonuniy manbalardan ham foydalaniladi. Moliyalashtirishning asosiy vazifasi ta’lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish, ta’lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, pedagoglar salohiyatini oshirish va ta’lim sifatini yaxshilashdan iborat.

Germaniyada ta’limni boshqarish federal tuzilishga asoslanadi. Maktab ta’limi sohasida asosiy vakolatlar federal yerlarga tegishli bo‘lib, ular o‘quv dasturlari, maktab turlari, o‘qituvchilarni tayyorlash va ta’limni tashkil etishning ko‘plab masalalarini mustaqil belgilaydi. Shu sababli mamlakat hududlari o‘rtasida ayrim tashkiliy farqlar mavjud. Federal hukumat esa o‘z vakolatlari doirasida, jumladan, ayrim oliy ta’lim, kasbiy ta’lim va ilmiy tadqiqot yo‘nalishlarida ishtirok etadi. Ta’lim

sohasidagi hamkorlik va muvofiqlashtirish federal hamda hududiy darajalarda amalga oshiriladi.

Germaniyada ta’limni moliyalashtirish manbalari ta’lim bosqichi va muassasa turiga qarab farqlanadi. Maktab ta’limi asosan davlat va mahalliy darajadagi mablag‘lar hisobidan moliyalashtiriladi. Oliy ta’limda federal yerlarning moliyaviy ishtiroki muhim bo‘lib, federal hukumat ham ayrim dasturlar va ilmiy tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlaydi. Dual kasbiy ta’limda esa korxonalar o‘zlarining amaliy tayyorgarlik xarajatlarini qoplaydi, kasb-hunar maktablarini moliyalashtirishda esa tegishli davlat organlari ishtirok etadi.

Ta’limni boshqarish va moliyalashtirish jihatidan ikki mamlakat o‘rtasidagi asosiy farq Germaniyada hududiy vakolatlarning kengligi va boshqaruvning federal xususiyatga egaligida, O‘zbekistonda esa milliy miqyosdagi yagona ta’lim siyosati va markaziy muvofiqlashtirishning muhim o‘rin tutishida namoyon bo‘ladi. Germaniya tajribasi O‘zbekiston uchun ta’lim muassasalarining tashabbuskorligini rag‘batlantirish, mablag‘lardan foydalanish samaradorligini oshirish, mahalliy ehtiyojlarni hisobga olish va ta’lim natijalarini muntazam baholash borasida foydali xulosalar chiqarishga imkon beradi.

Shu bilan birga, boshqaruvning har qanday modelini baholashda uning tarixiy shakllanishi, siyosiy-huquqiy tuzilishi, iqtisodiy imkoniyatlari va ijtimoiy sharoitlarini hisobga olish lozim. Germaniyada samarali ishlayotgan boshqaruv mexanizmlarini O‘zbekistonga tatbiq etishda ularni milliy qonunchilik va mavjud institutsional imkoniyatlarga moslashtirish talab etiladi.

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining qiyosiy tahlili va rivojlanish istiqbollari

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarini qiyosiy o‘rganishda ularning tashkiliy tuzilishini qayta bayon qilishdan ko‘ra, ta’lim natijalari, mavjud muammolar, rivojlanish tendensiyalari va samaradorlikni oshirish imkoniyatlarini tahlil qilish

muhimdir. Ikki mamlakatning ta’lim sohasidagi tajribasi shuni ko‘rsatadiki, ta’lim sifatini oshirish faqat o‘quv dasturlarini yangilash bilan cheklanmaydi. Buning uchun o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ta’lim natijalarini xolis baholash, pedagoglarning kasbiy salohiyatini mustahkamlash va zamonaviy texnologiyalardan maqsadli foydalanish talab etiladi.

Mazkur bo‘limda asosiy e’tibor ta’lim tizimlarining amaliy samaradorligi va ularni yanada rivojlantirish imkoniyatlariga qaratiladi. Bunda Germaniya tajribasi tayyor model sifatida emas, balki O‘zbekiston sharoitida o‘rganish va moslashtirish mumkin bo‘lgan tajribalar majmui sifatida ko‘rib chiqiladi.

1.Ta’lim sifati va o‘quv natijalarini oshirish imkoniyatlari

Ta’lim sifatini baholashda o‘quvchilarning fanlar bo‘yicha bilim darajasi bilan bir qatorda, olgan bilimlarini amalda qo‘llashi, mustaqil xulosa chiqarishi va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishi ham muhim mezon hisoblanadi. Shu sababli O‘zbekiston va Germaniya tajribasini taqqoslashda ta’limning mazmuniy natijalari, o‘quvchilarning kompetensiyalari va o‘zlashtirishdagi farqlarni hisobga olish zarur.

O‘zbekistonda ta’lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning tahliliy fikrlash, axborotni tanqidiy baholash va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishdir. Buning uchun dars jarayonida ochiq savollar, muammoli topshiriqlar, fanlararo loyihalar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashqlardan foydalanish mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchilarning bilimlarni shunchaki yodlab olishiga emas, balki ularni tushunishi va qo‘llashiga yordam beradi.

Germaniya tajribasini o‘rganishda o‘quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish va ta’lim natijalarini muntazam tahlil qilishga qaratilgan yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Xususan, xalqaro ta’lim tadqiqotlari natijalaridan foydalanish ta’lim siyosatidagi ustuvor vazifalarni belgilash, o‘quvchilarning qiyinchiliklarini

aniqlash va o‘qitish usullarini takomillashtirish imkonini beradi. Bunda xalqaro reyting yoki test natijalarini yagona mezon sifatida qabul qilmasdan, ularni ta’limning boshqa ko‘rsatkichlari bilan birgalikda baholash lozim.

O‘zbekiston uchun muhim vazifalardan biri ta’lim sifatini faqat yakuniy imtihonlar yoki umumiy statistik ko‘rsatkichlar orqali emas, balki o‘quvchilarning uzoq muddatli rivojlanishi, bilimlarni qo‘llash qobiliyati va ta’lim olish imkoniyatlarining tengligi orqali ham baholashdir. Shu asosda maktablar va ta’lim muassasalarining ehtiyojlarini aniqlash hamda ularga maqsadli metodik yordam ko‘rsatish mumkin.

2. Nazariy bilimlarning hayotiy va kasbiy kompetensiyalarga aylanishi

Zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifasi bilimlarni egallash bilan cheklanmasdan, ularni kundalik hayotda, keyingi ta’lim bosqichlarida va kasbiy faoliyatda qo‘llashga tayyor shaxsni shakllantirishdir. Shu nuqtayi nazardan, ta’lim samaradorligini o‘quvchilarning muayyan mavzuni bilishi bilangina emas, balki shu bilim yordamida amaliy vazifalarni qay darajada bajara olishi bilan ham baholash zarur.

O‘zbekistonda bu yo‘nalishni rivojlantirish uchun ta’lim dasturlarida real hayotga yaqin vaziyatlar, amaliy loyihalar va mustaqil izlanishlarga asoslangan topshiriqlar ulushini oshirish mumkin. Masalan, matematika fanida kundalik moliyaviy hisob-kitoblarni bajarish, tabiiy fanlarda tajribalar orqali xulosalar chiqarish, ona tili va xorijiy tillarda esa turli vaziyatlarda muloqot qilishga qaratilgan topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning bilimlarini amaliy ko‘nikmalarga aylantirishga yordam beradi.

Germaniya tajribasidan kelib chiqadigan muhim xulosa shuki, kompetensiyalarni shakllantirish ta’limning faqat kasbiy bosqichida emas, balki umumiy ta’limdan boshlab izchil amalga oshirilishi kerak. O‘quvchilarda jamoada

ishlash, o‘z fikrini asoslash, vaqtni rejalashtirish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantirish keyingi kasbiy faoliyat uchun ham muhim asos yaratadi.

Biroq nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalar o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash faqat amaliy mashg‘ulotlar sonini ko‘paytirish bilan hal etilmaydi. Amaliy topshiriqlar fan mazmuni bilan bog‘liq bo‘lishi, aniq o‘quv maqsadlariga xizmat qilishi va o‘quvchilarning bilim darajasiga mos kelishi kerak. Shuningdek, o‘qituvchilarni bunday mashg‘ulotlarni rejalashtirish va natijalarini baholashga tayyorlash zarur.

Shu bois O‘zbekiston ta’lim tizimida kompetensiyaga asoslangan yondashuvni rivojlantirishda nazariy bilimlarning puxtaligini saqlash, amaliy topshiriqlarning sifatini oshirish va o‘quvchilarning egallagan ko‘nikmalarini muntazam baholab borish muhim hisoblanadi.

3. Pedagoglarning kasbiy salohiyati va innovatsion faoliyatini rivojlantirish

Ta’lim tizimidagi islohotlarning samaradorligi ko‘p jihatdan ularni bevosita amalga oshiruvchi pedagoglarning bilim va mahoratiga bog‘liq. Yangi o‘quv dasturlari, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion metodlar kutilgan natijani berishi uchun o‘qituvchilar ularni to‘g‘ri tanlay olishi, dars jarayoniga moslashtirishi va o‘quvchilarning ehtiyojlariga muvofiq qo‘llashi kerak.

O‘zbekistonda pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirishda malaka oshirish tizimining amaliy samaradorligini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun o‘qituvchilarga nazariy ma’lumot berish bilan cheklanmay, darslarni rejalashtirish, zamonaviy metodlarni sinab ko‘rish, o‘quvchilarning natijalarini tahlil qilish va o‘zaro tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish lozim.

Germaniya tajribasini o‘rganish pedagoglarning kasbiy rivojlanishini uzluksiz jarayon sifatida tashkil etish, tajribali o‘qituvchilarning yangi pedagoglarga ko‘mak berishini yo‘lga qo‘yish va maktablar o‘rtasidagi metodik hamkorlikni kuchaytirish imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Bunday yondashuvda pedagogning kasbiy o‘sishi faqat

malaka oshirish kurslarida qatnashish bilan emas, balki kundalik faoliyatida yangi usullarni qo‘llashi va ularning natijalarini tahlil qilishi bilan ham belgilanadi.

O‘zbekiston sharoitida maktablararo metodik guruhlar, mentorlik dasturlari, ochiq darslar, pedagogik tajriba almashish platformalari va amaliy seminarlarni rivojlantirish foydali bo‘lishi mumkin. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, ularning ortiqcha ma’muriy yuklamalarini kamaytirish va kasbiy rivojlanish uchun zarur sharoitlarni yaratish ham muhimdir.

Pedagoglar faoliyatini baholashda faqat rasmiy hisobotlar va tashqi ko‘rsatkichlarga tayanish o‘rniga, dars sifati, o‘quvchilarning rivojlanishi, o‘qituvchining metodik mahorati va kasbiy o‘sishini hisobga olish maqsadga muvofiq. Bu pedagoglarning mas’uliyatini oshirish bilan birga, ularning mustaqil izlanish va innovatsion faoliyatga bo‘lgan qiziqishini ham rag‘batlantiradi.

4.Raqamli texnologiyalar va ta’limdagi teng imkoniyatlar

Raqamli texnologiyalar ta’lim mazmunini boyitish, o‘quv materiallaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish va ta’lim jarayonini individual ehtiyojlarga moslashtirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, texnologiyalarning ta’limga joriy etilishi o‘z-o‘zidan yuqori natijalarni kafolatlamaydi. Uning samarasi texnik infratuzilma, pedagoglarning tayyorgarligi, raqamli resurslarning sifati va o‘quvchilarning ulardan foydalanish imkoniyatlariga bog‘liq.

O‘zbekistonda ta’limni raqamlashtirishni rivojlantirishda elektron o‘quv resurslari va masofaviy ta’lim vositalarining mavjudligi bilan bir qatorda, ulardan samarali foydalanish masalasiga ham e’tibor qaratish lozim. Ta’lim muassasalarini texnik vositalar bilan ta’minlash, o‘qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish va sifatli elektron materiallar yaratish o‘zaro bog‘liq vazifalardir.

Germaniya tajribasi ham raqamli ta’limni rivojlantirishda texnik infratuzilma, pedagogik yondashuv va ta’lim siyosatini uyg‘unlashtirish muhimligini ko‘rsatadi. Raqamli vositalardan foydalanish imkoniyatlari ta’lim muassasalari va hududlar

bo‘yicha farqlanishi mumkinligi sababli, texnologiyalarni joriy etishda mavjud tafovutlarni aniqlash va ularni kamaytirish zarur.

O‘zbekiston uchun ustuvor yo‘nalishlardan biri raqamli tafovutni kamaytirishdir. Ayrim hududlarda internet sifati, zamonaviy qurilmalar va elektron ta’lim resurslariga kirish imkoniyatlari cheklangan bo‘lishi mumkin. Shu sababli raqamlashtirish siyosati faqat texnologiyalarni joriy etishga emas, balki barcha o‘quvchilar uchun ulardan foydalanish imkoniyatini ta’minlashga ham qaratilishi kerak.

Bundan tashqari, raqamli ta’limni rivojlantirishda shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, axborot xavfsizligi, mualliflik huquqiga rioya qilish va internetdagi ma’lumotlarni tanqidiy baholash ko‘nikmalarini shakllantirish muhimdir. Raqamli texnologiyalar o‘qituvchi bilan bevosita muloqot va an’anaviy ta’limning barcha shakllarini almashtiruvchi vosita emas, balki ularni to‘ldiruvchi imkoniyat sifatida qaralishi lozim.

Shunday qilib, O‘zbekiston va Germaniya tajribasini qiyosiy o‘rganish raqamli ta’limni rivojlantirishda texnik ta’minot, pedagogik mahorat va teng imkoniyatlar masalalarini birgalikda hal etish zarurligini ko‘rsatadi.

Germaniya tajribasining ustun jihatlari va O‘zbekiston uchun ahamiyati

Germaniya ta’lim tizimining tajribasini o‘rganish O‘zbekiston ta’limini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlarni aniqlashga yordam beradi. Bunda avvalgi bo‘limlarda ko‘rib chiqilgan ta’lim bosqichlari, o‘qitish metodlari va raqamlashtirish masalalarini takrorlashdan ko‘ra, Germaniyada shakllangan samarali institutsional mexanizmlar va ularni O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlariga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq. Xususan, kasbiy ta’limda manfaatdor tomonlarning mas’uliyatini taqsimlash, yoshlarning kasb tanlash jarayonini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim muassasalarining natijalar uchun javobgarligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Dual ta’lim modelining tashkiliy afzalliklari

Germaniyaning dual kasbiy ta’lim modeli xalqaro miqyosda e’tibor qozongan tajribalardan biri bo‘lib, uning o‘ziga xosligi nazariya va amaliyotning birlashtirilishidangina iborat emas. Ushbu modelda kasbiy tayyorgarlik uchun mas’uliyat ta’lim muassasalari, korxonalar va tegishli kasbiy tashkilotlar o‘rtasida taqsimlanadi. Natijada kasb o‘rganish jarayoni muayyan kasbiy standartlar, ishlab chiqarish talablari va amaliy tayyorgarlik mezonlari bilan bog‘lanadi.

Germaniyada dual ta’limning muhim xususiyati shundaki, korxonalar o‘quvchilarni tayyorlash jarayonida faol ishtirok etadi. O‘quvchilar korxonada amaliy tajriba orttirish bilan birga, ish joyidagi tartib-qoidalar, kasbiy mas’uliyat va mehnat intizomini o‘rganadilar. Bunday tajriba ularning ish muhitiga moslashish jarayonini yengillashtirishi mumkin.

O‘zbekistonda dual ta’limni rivojlantirishda ushbu modelning tashkiliy mexanizmlaridan foydalanish muhimdir. Jumladan, korxonalarning o‘quvchilarni tayyorlashdagi vazifalarini aniq belgilash, amaliy tayyorgarlik uchun mas’ul ustozlarni biriktirish va o‘quv natijalarini umumiy mezonlar asosida baholash mumkin. Bunda korxonalarni faqat amaliyot o‘tash joyi sifatida emas, balki kasbiy tayyorgarlikning faol hamkori sifatida jalb etish lozim.

Shu bilan birga, dual ta’limni barcha hududlarda bir xil shaklda joriy etish maqsadga muvofiq emas. Dastlab sanoat, xizmat ko‘rsatish, qishloq xo‘jaligi va boshqa sohalarda korxonalar bilan hamkorlik qilish imkoniyati mavjud bo‘lgan hududlarda tajriba loyihalarini amalga oshirish, keyinchalik natijalarga qarab ularni kengaytirish mumkin.

Ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi institutsional hamkorlik

Germaniya tajribasida ta’lim va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlik alohida korxonaning tashabbusiga bog‘liq bo‘lib qolmasdan, kasbiy tayyorgarlikning tashkiliy mexanizmlari orqali qo‘llab-quvvatlanadi. Kasbiy ta’lim standartlarini ishlab chiqish, kasbiy imtihonlarni tashkil etish va tayyorgarlik sifatini nazorat qilishda tegishli

palatalar hamda boshqa vakolatli tashkilotlar ishtirok etadi. Bunday hamkorlik ta’lim mazmuni bilan kasbiy faoliyat talablari o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlashga yordam beradi.

O‘zbekistonda ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi aloqalarni rivojlantirish uchun hamkorlikni alohida amaliyot dasturlari bilan cheklab qo‘ymasdan, uni uzoq muddatli institutsional munosabatlarga aylantirish zarur. Buning uchun korxonalar, professional ta’lim tashkilotlari va tegishli tarmoq birlashmalari ishtirokida kasbiy ko‘nikmalarga bo‘lgan talabni muntazam o‘rganish tizimini shakllantirish mumkin.

Masalan, muayyan hududdagi korxonalar qaysi kasblar bo‘yicha mutaxassislarga ehtiyoj borligini aniqlab, ta’lim muassasalari bilan birgalikda o‘quv dasturlarini takomillashtirishda ishtirok etishi mumkin. Korxonalar amaliy topshiriqlar, ishlab chiqarish uskunalari va mutaxassislar bilan ta’minlash orqali o‘quv jarayoniga hissa qo‘shadi. Ta’lim muassasalari esa nazariy tayyorgarlik, umumiy kompetensiyalar va o‘quv natijalarini baholash uchun mas’ul bo‘lib qoladi.

Bunday hamkorlikni samarali tashkil etish uchun tomonlarning huquq va majburiyatlarini belgilash, amaliyot davridagi xavfsizlik talablariga rioya etish, o‘quvchilarning manfaatlarini himoya qilish va hamkorlik natijalarini muntazam baholash muhimdir. Ayniqsa, kichik biznes subyektlarining ham kasbiy tayyorgarlik jarayonida qatnashishi uchun tashkiliy va iqtisodiy rag‘batlarni o‘rganish lozim.

Kasbiy yo‘naltirish va mehnat bozoridagi o‘zgarishlarga moslashish

Kasbiy yo‘naltirish yoshlarning qobiliyati, qiziqishi va mehnat bozoridagi imkoniyatlarni hisobga olgan holda kelajakdagi faoliyat yo‘nalishini tanlashiga yordam beradigan jarayondir. Uning samarali tashkil etilishi o‘quvchilarning kasb tanlashdagi noaniqligini kamaytirishi, ta’lim yo‘nalishini ongli tanlashiga ko‘maklashishi va keyinchalik egallangan kasb bilan bandlik o‘rtasidagi nomuvofiqlikni kamaytirishi mumkin.

Germaniyada kasbiy yo‘naltirish maktablar, kasbiy ta’lim tashkilotlari, ish beruvchilar va bandlik xizmatlari o‘rtasidagi hamkorlik orqali amalga oshiriladigan shakllarga ega. Kasblar bilan tanishtirish tadbirlari, kasbiy maslahatlar, amaliy tanishuv va korxonalarga tashriflar yoshlarning turli kasblar haqidagi tasavvurini kengaytiradi. Bunday yondashuv o‘quvchiga faqat ota-onasi yoki atrofidagi insonlarning tavsiyalariga asoslanmasdan, o‘z qiziqishi va mavjud imkoniyatlarini ham hisobga olishga yordam beradi.

O‘zbekiston uchun ushbu tajribani rivojlantirishning muhim yo‘nalishi kasbiy yo‘naltirishni maktabning yuqori sinflaridan boshlab izchil tashkil etishdir. O‘quvchilarga turli kasblar, ularning vazifalari, zarur kompetensiyalari va kelajakdagi rivojlanish imkoniyatlari haqida ishonchli ma’lumot berish lozim. Bunda kasbga oid ma’lumotlarni taqdim etish bilan birga, qiziqish va qobiliyatlarni aniqlash, mutaxassislar bilan uchrashuvlar tashkil etish va kasbiy muhit bilan tanishish imkoniyatlarini yaratish mumkin.

Mehnat bozorining o‘zgaruvchanligi ham kasbiy yo‘naltirishni doimiy yangilab borishni talab etadi. Raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish va yangi iqtisodiy faoliyat turlarining rivojlanishi ayrim kasblarga bo‘lgan talabni o‘zgartirishi mumkin. Shu sababli yoshlarni faqat bitta kasbga tayyorlash emas, balki yangi bilimlarni o‘zlashtirish, malakasini yangilash va turli kasbiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatini rivojlantirish ham muhimdir.

O‘zbekistonda bu yo‘nalishni takomillashtirish uchun hududiy mehnat bozori haqidagi ma’lumotlarni ta’lim muassasalari bilan muntazam almashish, kasbiy maslahat xizmatlarini rivojlantirish va bitiruvchilarning bandlik natijalarini kuzatib borish maqsadga muvofiq. Bu esa ta’lim yo‘nalishlarini rejalashtirishda mavjud ehtiyojlarni aniqroq hisobga olish imkonini beradi.

Ta’lim muassasalari mustaqilligi va sifat uchun javobgarlik

Ta’lim muassasalarining mustaqilligi o‘z faoliyatini mahalliy ehtiyojlar, o‘quvchilarning xususiyatlari va mavjud resurslardan kelib chiqib tashkil etish imkoniyatini anglatadi. Biroq mustaqillik samarali ishlashi uchun u aniq vakolatlar, shaffof boshqaruv va natijalar uchun javobgarlik bilan uyg‘unlashishi zarur.

Germaniyaning federal tuzilishi ta’limni boshqarishda hududiy vakolatlarning muhim o‘rin tutishiga sabab bo‘ladi. Shu bilan birga, ta’lim sifatini ta’minlashda umumiy kelishuvlar, ta’lim standartlari, baholash mexanizmlari va tegishli sifat nazorati vositalaridan foydalaniladi. Bu tajriba markaziy muvofiqlashtirish bilan hududiy ehtiyojlarni hisobga olish o‘rtasidagi muvozanatni o‘rganish imkonini beradi.

O‘zbekiston sharoitida ta’lim muassasalarining mustaqilligini rivojlantirish ularning o‘quv jarayonini tashkil etish, mahalliy hamkorlar bilan aloqalarni yo‘lga qo‘yish va ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan tashabbuslarni amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bunda muassasalarga beriladigan vakolatlar ularning rahbarlari va pedagoglarining kasbiy salohiyati, moliyaviy shaffoflik hamda natijalarni baholash mexanizmlari bilan birgalikda rivojlantirilishi lozim.

Sifat nazorati faqat kamchiliklarni aniqlashga qaratilgan tekshiruv sifatida emas, balki muassasaga o‘z faoliyatini yaxshilashda yordam beradigan mexanizm sifatida tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Masalan, ta’lim natijalari, o‘quvchilar va ota-onalarning fikrlari, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi hamda bitiruvchilarning keyingi faoliyati haqidagi ma’lumotlar asosida rivojlanish rejalarini ishlab chiqish mumkin.

Bunda muassasalarni faqat bir xil ko‘rsatkichlar bo‘yicha taqqoslash bilan cheklanmaslik zarur. Hududlarning iqtisodiy sharoiti, o‘quvchilar tarkibi, mavjud resurslar va ta’lim olish imkoniyatlaridagi farqlar ham hisobga olinishi kerak. Aks holda, sifat nazorati muammolarni hal etish o‘rniga muassasalar o‘rtasidagi mavjud tengsizlikni yanada kuchaytirishi mumkin.

O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish yo‘nalishlari

Zamonaviy sharoitda O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish mamlakatning iqtisodiy salohiyatini mustahkamlash, inson kapitalini yuksaltirish va yoshlarning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirish bilan chambarchas bog‘liq. Ta’lim sohasidagi islohotlarning samaradorligi yangi ta’lim standartlarini joriy etish bilangina emas, balki ularning amaliy natijalari, pedagogik jarayon sifati va barcha qatlamlar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini ta’minlash bilan ham belgilanadi.

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining qiyosiy tahlili milliy ta’limni rivojlantirishda xalqaro tajribadan oqilona foydalanish, mavjud muammolarni mahalliy sharoitdan kelib chiqib hal etish va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish zarurligini ko‘rsatadi. Shu asosda quyidagi yo‘nalishlarni ustuvor deb hisoblash mumkin.

Amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limni kengaytirish

O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirishning muhim yo‘nalishlaridan biri nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan yanada mustahkam bog‘lashdir. Bugungi mehnat bozori mutaxassislardan nafaqat kasbiy bilimlarni, balki muammolarni hal qilish, jamoada ishlash, yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham talab etadi. Shu sababli ta’lim jarayonida o‘quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Buning uchun professional ta’lim muassasalari va oliy ta’lim tashkilotlarida ishlab chiqarish amaliyotining mazmunini takomillashtirish, korxonalar bilan uzoq muddatli hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘yish hamda real kasbiy vazifalarga asoslangan o‘quv topshiriqlarini kengaytirish mumkin. Amaliyot davrida talabalarga aniq vazifalar berilishi, ularning natijalari mutaxassislar tomonidan baholanishi va olingan tajriba o‘quv dasturlari bilan bog‘lanishi lozim.

Germaniyaning dual kasbiy ta’lim tajribasi bu yo‘nalishda muhim o‘rganish manbai hisoblanadi. Biroq mazkur modelni samarali qo‘llash uchun korxonalarni ta’lim jarayoniga jalb etish, amaliy tayyorgarlik uchun mas’ul ustozlarni belgilash va

ta’lim muassasalari bilan ish beruvchilar o‘rtasidagi majburiyatlarni aniq taqsimlash talab etiladi.

Shuningdek, amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim faqat kasbiy ta’lim bilan cheklanmasligi kerak. Umumiy o‘rta ta’limda ham laboratoriya tajribalari, loyiha ishlari, tadqiqot topshiriqlari va hayotiy muammolarni hal qilishga qaratilgan mashg‘ulotlarni rivojlantirish muhimdir. Bu o‘quvchilarning nazariy bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga va kelajakdagi ta’lim yo‘nalishini ongli tanlashiga yordam beradi.

5.2. Raqamli va innovatsion pedagogik texnologiyalarni rivojlantirish

Raqamli texnologiyalar ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, o‘quv jarayonini individuallashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi. O‘zbekistonda ushbu yo‘nalishni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalarni ta’lim muassasalariga joriy etish bilan birga, ulardan pedagogik maqsadlarda samarali foydalanish mexanizmlarini ham takomillashtirish zarur.

Birinchidan, maktablar, professional ta’lim muassasalari va oliy ta’lim tashkilotlarida sifatli elektron o‘quv resurslarini yaratish va ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar, videodarslar va interaktiv mashqlar o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishini qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Bunda resurslarning fan dasturlariga mosligi, ilmiy aniqligi va foydalanish qulayligi muhim mezonlar bo‘lishi kerak.

Ikkinchidan, o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish zarur. Pedagoglar elektron platformalar, interaktiv vositalar va sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini bilishi, shu bilan birga, ularning cheklovlarini ham tushunishi kerak. Xususan, sun’iy intellektdan foydalanishda ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini saqlash va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilishga e’tibor qaratish lozim.

Uchinchidan, raqamli ta’lim infratuzilmasini izchil rivojlantirish muhim. Internet sifati, zamonaviy qurilmalar va texnik yordam imkoniyatlari ta’lim muassasalari o‘rtasida farqlanishi mumkin. Shu sababli raqamlashtirish dasturlarini ishlab chiqishda hududlarning real ehtiyojlarini hisobga olish va resurslardan foydalanishdagi tengsizlikni kamaytirish talab etiladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishda ularning samaradorligini baholash ham zarur. Yangi platforma yoki dasturdan foydalanishning o‘zi muvaffaqiyat mezoni bo‘la olmaydi. Asosiy e’tibor o‘quvchilarning bilim darajasi, mustaqil ishlash qobiliyati va ta’lim natijalaridagi o‘zgarishlarga qaratilishi kerak.

5.3. O‘qituvchilar malakasini oshirish va kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash

Ta’lim tizimining barqaror rivojlanishi malakali va o‘z kasbiga mas’uliyat bilan yondashadigan pedagoglarga bog‘liq. O‘qituvchilar zamonaviy o‘quv dasturlari, yangi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalarni o‘zlashtirib borishi uchun uzluksiz kasbiy rivojlanish imkoniyatlariga ega bo‘lishi kerak.

O‘zbekistonda malaka oshirish tizimini takomillashtirishda o‘qituvchilarning amaliy ehtiyojlariga asoslangan dasturlarni kengaytirish muhim. Bunda barcha pedagoglarga bir xil mazmundagi mashg‘ulotlarni taklif qilish bilan cheklanmasdan, ularning tajribasi, fan yo‘nalishi va kasbiy rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olish maqsadga muvofiq.

Masalan, yangi ish boshlagan pedagoglar uchun mentorlik dasturlarini tashkil etish, tajribali o‘qituvchilar o‘rtasida metodik hamkorlikni rivojlantirish va ochiq darslar orqali samarali tajribalarni almashish mumkin. Malaka oshirish mashg‘ulotlarida nazariy ma’lumotlar bilan bir qatorda darsni rejalashtirish, o‘quvchilarning bilimlarini baholash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va raqamli vositalardan foydalanishga oid amaliy topshiriqlar ham bo‘lishi lozim.

Germaniya tajribasidan o‘rganish mumkin bo‘lgan jihatlardan biri pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va amaliy faoliyatini uzviy bog‘lashdir. O‘zbekiston sharoitida bu yondashuvni rivojlantirish uchun pedagogik ta’lim muassasalari bilan maktablar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, amaliyot rahbarlari faoliyatini takomillashtirish va yosh o‘qituvchilarga dastlabki ish yillarida tizimli yordam ko‘rsatish mumkin.

Bundan tashqari, pedagoglarning kasbiy rivojlanishi uchun qulay mehnat sharoitlari, munosib rag‘batlantirish va metodik mustaqillik muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchining faoliyati faqat hisobotlar yoki rasmiy ko‘rsatkichlar bilan emas, balki dars sifati, o‘quvchilarning rivojlanishi va kasbiy mahoratining o‘sishi bilan ham baholanishi kerak.

5.4. Xalqaro hamkorlik va ta’lim dasturlarini takomillashtirish

Xalqaro hamkorlik ta’lim tizimining rivojlanishiga yangi bilimlar, ilmiy tajriba va ilg‘or pedagogik yondashuvlarni jalb etish imkonini beradi. O‘zbekiston uchun Germaniya va boshqa mamlakatlar bilan ta’lim sohasidagi hamkorlikni kengaytirish nafaqat xorijiy tajribani o‘rganish, balki mahalliy ta’lim muassasalarining xalqaro akademik makondagi ishtirokini oshirish nuqtayi nazaridan ham muhimdir.

Hamkorlikning samarali shakllaridan biri oliy ta’lim muassasalari o‘rtasida qo‘shma ta’lim dasturlari, ilmiy tadqiqot loyihalari va akademik almashinuv dasturlarini rivojlantirishdir. Bunday tashabbuslar talabalar va o‘qituvchilarga boshqa ta’lim tizimlari bilan tanishish, ilmiy tajriba almashish va xalqaro kasbiy aloqalarni shakllantirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, xorijiy ta’lim dasturlarini O‘zbekistonda joriy etishda ularning mazmunini milliy ta’lim talablari va mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish lozim. Ta’lim dasturlarining samaradorligi faqat xorijiy hamkorning ishtiroki bilan emas, balki bitiruvchilarning kompetensiyalari, dastur sifati va olingan bilimlarning amaliy qiymati bilan belgilanadi.

Xalqaro hamkorlik doirasida qo‘shma ilmiy laboratoriyalar, professor-o‘qituvchilar uchun malaka oshirish dasturlari, talabalar almashinuvi va kasbiy ta’lim bo‘yicha hamkorlik loyihalarini amalga oshirish mumkin. Bunda xorijiy tajribani o‘zlashtirish bilan bir qatorda, O‘zbekiston ta’lim muassasalarining o‘z tajribasi va ilmiy natijalarini xalqaro miqyosda namoyish etishga ham e’tibor qaratish kerak.

Hamkorlik loyihalarining uzoq muddatli samaradorligini ta’minlash uchun moliyalashtirish manbalari, ishtirokchilar vazifalari, natijalarni baholash mezonlari va loyiha yakunlangandan keyingi faoliyat rejalari oldindan belgilanishi maqsadga muvofiq.

5.5. Hududlar o‘rtasidagi ta’lim sifati tafovutini kamaytirish

Ta’lim olish imkoniyatlarining tengligi mamlakatda inson kapitalini rivojlantirish va ijtimoiy adolatni ta’minlashning muhim shartidir. Ta’lim sifati hududlar, ta’lim muassasalari yoki oilalarning iqtisodiy imkoniyatlariga qarab keskin farqlansa, bu holat o‘quvchilarning kelajakdagi ta’lim va kasbiy faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirishda hududlar o‘rtasidagi tafovutlarni kamaytirish ustuvor vazifalardan biri bo‘lishi kerak.

Mazkur muammoni hal qilish uchun, avvalo, ta’lim muassasalarining real ehtiyojlarini aniqlash zarur. Maktablarning moddiy-texnik bazasi, pedagoglar bilan ta’minlanganligi, internet imkoniyatlari, o‘quv resurslari va o‘quvchilarning ta’lim natijalari bo‘yicha ma’lumotlarni muntazam tahlil qilish resurslarni maqsadli taqsimlashga yordam beradi.

Qishloq va chekka hududlardagi ta’lim muassasalarini qo‘llab-quvvatlashda faqat binolarni ta’mirlash yoki texnik vositalar bilan ta’minlash bilan cheklanib qolmaslik kerak. Malakali pedagoglarni jalb qilish, yosh o‘qituvchilarni rag‘batlantirish, masofaviy metodik yordamni rivojlantirish va hududiy ta’lim markazlari faoliyatini kuchaytirish ham muhimdir.

Germaniya tajribasini o‘rganish hududiy sharoitlarni hisobga olish va ta’lim boshqaruvida mahalliy ehtiyojlarga e’tibor berish masalalarini tahlil qilish imkonini beradi. Biroq O‘zbekistonda ushbu yondashuvni amalga oshirishda hududiy imkoniyatlar o‘rtasidagi farqlarni chuqurlashtirmaslik, aksincha, resurslarni ehtiyojga qarab taqsimlash va umumiy ta’lim sifatining minimal talablarini ta’minlash muhimdir.

Ta’limdagi teng imkoniyatlarni kengaytirish alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash, kam ta’minlangan oilalar farzandlarining ta’lim resurslaridan foydalanishini yaxshilash va raqamli tafovutni kamaytirishni ham qamrab olishi lozim. Bu choralar nafaqat ta’lim sifatini, balki jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlik va kelajak avlodning rivojlanish imkoniyatlarini ham mustahkamlaydi.

Ushbu yo‘nalishlarni amalga oshirishda taklif etilayotgan chora-tadbirlarning natijalarini aniq mezonlar asosida baholash muhim. Jumladan, amaliy ta’lim samaradorligini bitiruvchilarning ishga joylashishi va ish beruvchilar fikri, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini dars sifati va o‘quvchilar natijalari, raqamlashtirish samaradorligini esa elektron resurslardan foydalanish hamda ta’lim natijalaridagi o‘zgarishlar orqali kuzatish mumkin. Bunday yondashuv islohotlarni faqat tashkiliy o‘zgarishlar bilan cheklamasdan, ularning real natijalariga e’tibor qaratish imkonini beradi.

XULOSA

O‘zbekiston va Germaniya ta’lim tizimlarining qiyosiy tahlili ta’limni rivojlantirishda milliy sharoit, iqtisodiy imkoniyatlar va zamonaviy ijtimoiy talablarni hisobga olish muhimligini ko‘rsatadi. Har ikki mamlakatda ta’lim inson kapitalini rivojlantirish, yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi. Shu bilan birga, ta’limni boshqarish, kasbiy tayyorgarlikni tashkil etish va ta’lim muassasalari faoliyatini baholashda o‘ziga xos yondashuvlar mavjud.

Qiyosiy tahlil natijalariga ko‘ra, Germaniya tajribasining muhim jihatlaridan biri ta’lim jarayoniga ish beruvchilarni jalb etish, kasbiy tayyorgarlikni mehnat bozori ehtiyojlari bilan bog‘lash va ta’lim sifatini ta’minlashda turli tashkilotlarning hamkorligini rivojlantirishdir. Ayniqsa, dual kasbiy ta’lim modeli yoshlarning kasbiy tajriba orttirishi va mehnat muhitiga moslashishida muhim imkoniyatlar yaratadi. Biroq ushbu tajribaning samaradorligi korxonalarning ishtiroki, kasbiy standartlar va tegishli nazorat mexanizmlariga bog‘liq.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham ta’lim sifatini oshirish, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega mutaxassislarni tayyorlash hamda ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish borasida muhim vazifalar mavjud. Bu vazifalarni hal etishda xorijiy tajribani to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki uning samarali jihatlarini milliy sharoitga moslashtirish zarur. Chunki har bir mamlakatning ta’lim tizimi tarixiy taraqqiyoti, boshqaruv xususiyatlari va ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlari bilan chambarchas bog‘liq.

Mazkur tahlil asosida O‘zbekiston ta’lim tizimini yanada rivojlantirish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin.

Birinchidan, professional ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish lozim. Korxonalarni o‘quv dasturlarini takomillashtirish, amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish va bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarligini baholash jarayonlariga faol jalb etish ta’lim natijalarining mehnat bozori talablariga muvofiqligini oshirishi mumkin.

Ikkinchidan, ta’lim sifatini baholashda o‘quvchilarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda, ularning mustaqil fikrlashi, amaliy vazifalarni bajarishi va muammolarni hal etish qobiliyatiga ham e’tibor qaratish zarur. Buning uchun ta’lim natijalarini muntazam tahlil qilish, baholash mezonlarini takomillashtirish va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan choralarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash kerak. Malaka oshirish dasturlarini amaliy ehtiyojlarga moslashtirish, mentorlik tizimini rivojlantirish va pedagoglar o‘rtasida tajriba almashishni kengaytirish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

To‘rtinchidan, raqamli ta’limni rivojlantirishda texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda, pedagogik samaradorlik va teng foydalanish imkoniyatlarini ham ta’minlash lozim. Sifatli elektron resurslar yaratish, o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish va chekka hududlardagi ta’lim muassasalarining texnik imkoniyatlarini yaxshilash ushbu yo‘nalishning muhim tarkibiy qismlaridir.

Beshinchidan, hududlar o‘rtasidagi ta’lim sifati tafovutini kamaytirish uchun resurslarni ta’lim muassasalarining ehtiyojlariga muvofiq taqsimlash, malakali pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash va ta’lim olish imkoniyatlari cheklangan guruhlar uchun qo‘shimcha sharoitlar yaratish zarur.

Oltinchidan, Germaniya va boshqa mamlakatlar bilan xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, qo‘shma ta’lim va ilmiy tadqiqot dasturlarini kengaytirish hamda ilg‘or tajribalarni o‘rganish natijalarini milliy ta’lim siyosatida qo‘llash muhimdir. Bunda hamkorlik loyihalarining samaradorligini aniq mezonlar asosida baholash va ularning uzoq muddatli natijalarini kuzatib borish lozim.

Taklif etilayotgan chora-tadbirlarning amalga oshirilishi ta’lim sifatini oshirish, bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, pedagoglarning salohiyatini rivojlantirish va ta’lim olish imkoniyatlaridagi tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Kutilayotgan natijalarga erishish esa tegishli dasturlarning izchil amalga oshirilishi, moliyaviy va tashkiliy resurslarning yetarliligi hamda amalga oshirilayotgan islohotlarning muntazam baholab borilishiga bog‘liq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda O‘zbekiston va Germaniyada bitiruvchilarning bandlik ko‘rsatkichlari, kasbiy ta’lim dasturlarining samaradorligi, pedagoglar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari va raqamli ta’limning o‘quv natijalariga

ta’sirini chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiq. Shuningdek, hududlar kesimida ta’lim sifatini taqqoslash va xorijiy tajribani milliy sharoitga moslashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash ham muhim ilmiy yo‘nalishlar hisoblanadi.

Umuman olganda, O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirishda Germaniya tajribasini o‘rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tajribadan oqilona foydalanish, milliy sharoitni hisobga olish va islohotlarni aniq natijalarga yo‘naltirish orqali ta’lim sifatini yaxshilash hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. — https://lex.uz/uz/docs/5013007
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yil 8-oktabr, PF-5847-son. — https://lex.uz/ru/docs/4545887
3. UNESCO. *Global Education Monitoring Report*. — https://www.unesco.org/gem-report/
4. OECD. *Education at a Glance*. Paris: OECD Publishing. — https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance.html
5. OECD. *PISA: Programme for International Student Assessment*. — https://www.oecd.org/pisa/
6. Kultusministerkonferenz (KMK). *The Education System in the Federal Republic of Germany*. — https://www.kmk.org/
7. German Academic Exchange Service (DAAD). *Study and Higher Education in Germany*. — https://www.daad.de/en/
8. European Commission. *Eurydice: National Education Systems — Germany*. —

https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/

9. World Bank. *Education*. — https://www.worldbank.org/en/topic/education

10. UNESCO Institute for Statistics. *UIS Data Browser*. — https://databrowser.uis.unesco.org/

11. European Commission. *Education and Training*. — https://education.ec.europa.eu/

12. UNICEF. *Education*. — https://www.unicef.org/education